

FOTOGRAFIE DOBY

NOBELOVU CENU ZA LITERATURU LETOS ZÍSKALA ANNIE ERNAUX.

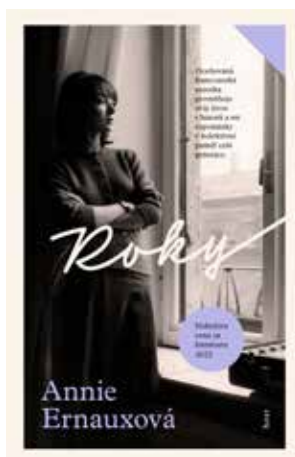
TEXT: JAN NĚMEC

Je to trochu nečekané, ale Nobelova cena v oboru literatury slouží často spíš jako cena pro objev roku. Ruku na srdce, kdo znal tři poslední laureáty, než se jejich jméno rozletělo do světa? Americkou básnířku Louise Glückovou jsme mohli číst i v češtině, ale ohlas jejich sbírek byl stejně malý jako v případě kterékoli jiné současné poezie v překladu. Od loňského laureáta, tanzanského spisovatele Abdulrazaka Gurnaha, u nás dosud nevyšlo nic a jeho jméno z paměti obtížně štrachají i lidé z oboru. A rovněž letošní vítězku, francouzskou spisovatelku Annie Ernaux, jsme si museli pilně dostudovat. Jen šťastnou shodou okolností nakladatelství Host zhruba měsíc před jejím oceněním vydalo stěžejní román Roky.

Na zadní straně knihy stojí, že jde o memoáry. Není to nepřesné, přesto však může jít o dost matoucí označení. Memoáry máme totiž spojené s tím, že se někdo z výšiny svého stáří rozhlíží po krajině svého žití – šikmé paprsky slunce zbrušují vzpomínky na život a ten najednou vypadá hladký a oblý a vejde se do kapsy. Naučili jsme se vzpomínat tak, aby věci dávaly smysl, a především, abychom stvrdili své já, které se do všech těch let otisklo jako pečeti. Jenže Ernaux píše úplně jiný typ memoárů. Příznačné je už to, že v Rocích se nevyskytuje první osoba, je to autobiografie bez já.

Pro memoáry téměř povinnou ich-formu Ernaux obchází dvěma způsoby. Jednak mluví v první osobě množného čísla, píše tedy něco jako kolektivní biografii. Ta začíná ve 40. letech minulého století a pokračuje až téměř do současnosti: zabírá druhou polovinu 20. století se všemi jeho kulturními, společenskými a politickými zvraty. To

to „my“ přitom v Rocích mění rozsah i obsah. Ernaux často mluví za ženy vůbec, jindy za svou generaci žen, která dospívala před vynálezem hormonální antikoncepce („za takových podmínek jsme strávily nekonečné roky masturbací, než jsme dosáhly svolení milovat se v manželském svazku“), ještě jindy za příslušníky francouzské levice a děti revolučního roku 1968 („čím dál rychlejší přívál spotřebního zboží vytlačoval minulost; květinové ideály přecházely v produkty a zábavu“).

Ještě běžnější než vyprávění v první osobě plurálu je však v Rocích neosobní „ono se“. Ernaux píše kulturní kroniku toho, co se zrovna ve Francii četlo, poslouchalo a nosilo, o čem se diskutovalo a jak se přemýšlelo. Toto neosobní „se“ není nic jiného než společnost a její pohyby, a právě to zajímá Ernaux asi úplně nejvíc – zvrtné „se“ totiž utváří naše životy víc, než si obvykle připouštíme. Zpět k tomu obrazu: Když se člověk rozhlíží z výšiny svého stáří po krajině svého žití, zkoumá spíše své vlastní cesty než to, co utvářelo samotnou krajinu s jejími vrchy, horizonty a již vyšlapanými cestami. Právě tím jsou Roky výjimečné: Ernaux na je-

jím vlastním životě zajímá právě jen to, co je obecné. Individuální život je pro ni to měkké místo, do něhož se otiskla doba a mravy. Pokud už chce říct něco výhradně o sobě, učiní to ve třetí osobě, jako by mluvila o někom jiném, vlastně o komkoli.

Výbor Nobelovy ceny Ernaux loni na podzim ocenil „za odvalu a klinickou pronikavost, s níž odkrývá kořeny, odcizenost a kolektivní omezení osobní paměti“. Utváření paměti však není jediné klíčové téma Roků. Ty svým zvláštním způsobem vyprávějí také příběh ženské emancipace či zrazovaných nadějí francouzské levice, hodně pozornosti je věnováno proměně rodinných vztahů, nástupu konzumní společnosti nebo novým technologiím. Plátno široké šest desetiletí umožňuje sledovat všechny ty prudké změny, které utvářejí to, co se hned zítra stává samozřejmostí a pozitíí člověka začíná nenápadně utlačovat.

Každou kapitolu Ernaux uvozuje podrobným popisem fotografie z rodinného archivu, na níž je buď jen ona, nebo i její nejbližší. Podobá se to tomu, když někdo během rodinné oslavy vytáhne ze skříně krabici starých fotek, začne se jimi probírat, a jak to dělá, oživuje se všem okolo doba, z níž snímek pochází. Roky čtenáře překvapí neotřelou perspektivou a vezmou ho na průlet druhou polovinou minulého století, ale někde uvnitř nich dýchá stará žena shrbená nad rodinným albem. Pokud odmítá mluvit jen sama o sobě, je to nejspíš proto, že toho o sobě ví až příliš. Kdo jsem, jestliže mé tělo je z prachu hvězd a mou duší prošly dějiny?

Autor je spisovatel

Annie Ernaux: Roky. Přeložil Tomáš Havel. Host, 2022, 280 stran